

ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ GÜVENİRLİĞİ VE GEÇERLİĞİ

İbrahim Yıldırım*

ÖZET : Bu çalışmada, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) tanıtılmıştır. ASDÖ, Türk toplumunda geliştirilmiş bir ölçektir. Pilot çalışma niteliğinde olan bu çalışmada, ASDÖ'nün güvenilirlik ve geçerliği ile ilgili bulgular sunulmuştur. ASDÖ'nün Cronbach Alfa ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.93 bulunmuştur. Harter'in geliştirdiği Çocuklar ve Gençler için Sosyal Destek Ölçeği ile ASDÖ arasında 0.69 korelasyon gözlenmiştir. Geliştirilmesine devam edilecek olan ASDÖ'nün kullanılabilirliği tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sosyal destek

ABSTRACT: In this study, Perceived Social Support Scale which is developed for Turkish population is introduced. In this pilot study, the reliability and validity data are presented. The Cronbach Alpha of The Perceived Social Support Scale (PSSS) is 0.93. The validity coefficient between PSSS and Social Support Scale for Children and Adolescents developed by Harter is 0.69. Later, Perceived Social Support Scale's usage is discussed and some suggestions are made.

KEY WORDS: Social support

1. GİRİŞ

Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)'nin geliştirilmesinin amacı, bireyin sosyal destek sistemi ile işlevselliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmek ve danışanın sosyal destek sistemi içindeki sorunlarıyla başa çıkmasına; varsa sosyal destek sistemi içerisindeki olumsuz öğeleri değiştirmesine ve sisteminin gelişmesine yardım etmektir.

Sosyal destek, bireyin çevresinden elde ettiği sosyal ve psikolojik destek olarak tanımlanabilir. Sosyal desteğin teorik temeli Kurt Lewin'in Alan Kuramı ve davranış tanımına dayanır. Lewin, yaşam alanını belirli bir zamanda bireyin davranışını etkileyen etmenlerin tümü; davranışı ise çevre ile bireyin fonksiyonu ($B=f(p+e)$) olarak tanımlanmaktadır [1]. Görüleceği gibi yaşam alanı yalnızca davranışla ilgili olgularla sınırlıdır ve bu olgular bireyi tanımlayanlar ve çevreyi anlatanlar olmak üzere iki gruba ayrılır. Lewin'in davranış tanımında yer alan "çevre" kavramı

fiziksel çevreden farklı ama onun içinde yer alan psikolojik bir çevredir. Psikolojik çevrenin tüm öğeleri davranışı etkiler ve bu nedenle dış durumların anlatımıdır. Nihayet, Lewin'e göre, davranış bu psikolojik çevrede oluşan değişimdir. Öyleyse bireyin olumsuz davranışlarını ortadan kaldırmak ve yeni davranışlar kazanması onun psikolojik çevresinde değişiklik yapmasına yardımcı olmakla mümkün olabilir. Bu anlamda bireyin sosyal destek sistemi onun psikolojik çevresi içerisinde yer almaktadır.

Psikolojik Danışma ve Sosyal Destek isimli çalışmasıyla dikkati çeken Pearson [2]'in belirttiği gibi, sosyal destek yeni bir kavram değildir ve farklı isimler ve etiketler altında da olsa bilim ve sanat çevrelerinde önemli bir yer işgal etmiştir. Sıradan ve sıradışı olaylar yaşayan birey açısından sosyal desteğin yapısı, alanı ve doğası üzerinde odaklaşmış, sosyal desteğin sağlık, sosyal veya davranış bilimleriyle ilgili dergilerde sıkça işlendiği gözlenmiştir. İnsan davranışının ve gelişiminin anlaşılabilirliği bakımından psikodinamik oryantasyonlu psikolojik danışman veya psikoterapistler, iç psikik faktörler ve birey üzerinde odaklaşırken, diğer bir grup terapistler, sosyal psikologlar, sosyologlar, sosyobiologlar, aile terapistleri bireyin sosyal ilişkileri, sosyal çevresinin önemini vurgulamaktadırlar. Giderek bireyin etkili uyumu ve gelişimi için bireyin ailesi, arkadaşları, sosyal çevresi ve sosyal destek sistemi içindeki diğer faktörlerin rolü üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. İşte bireyin bu sosyal destek sistemi ve sosyal ilişkilerini pekiştiren, yürürlükte olan sosyal, politik ve ekonomik nitelikli birtakım destekleyiciler bulunmaktadır. Bu çerçevede bireyin ailesi, en geniş aile çevresi, arkadaşları, karşı cins arkadaşı, öğretmenleri, iş arkadaşları, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile bireyin içinde yaşadığı toplum gibi faktörler o bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Bireyin kendisinde veya destek kaynaklarında meydana gelen değişimler nedeniyle bireyin sosyal destek düzeyi değişebilir. Örneğin, aile bireyleri veya eşler arasındaki çatışmalar, baba veya annenin işini kaybetmesi veya eşlerden birinin ölümü, sosyal beceri noksanlığı veya bireydeki cinsel sapmalar, bireyin formal ve informal yardım kaynakları konusundaki bilgisizliği, göçler, hastalık, ai-

* Yrd. Doç. Dr. İbrahim Yıldırım, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

lenin istemediği bir dinden veya etnikten biriyle evlenmek vb. durumlar bireyin sosyal destek düzeyini düşürebilir.

Sosyal destek sisteminin bilinmesi bireye (danışan) farklı şekilde yardım edebilir. Caplan [3]'a göre sosyal destek sistemlerinin bilinmesi bireylere, (a) bireyin psikobiyojik kaynaklarını harekete geçirmesine yardım ederek, (b) isteklerinin karşılanmasına yardım ederek, (c) beceriler kazandırarak ve maddi ve parasal kaynaklara ulaşmasına yardım ederek, (d) bireye rehberlik yaparak, bilgi sunarak, yardım sağlamaktadır. House [4] ise sosyal destek sistemlerinin bireylere üç şekilde yardım ettiğini ileri sürmektedir. (a) bireyin yaşam durumlarını olumsuz etkileyen bazı elementleri elimine ederek veya etkisini azaltarak, (b) olumsuz yaşam durumları karşısında bireyin dayanma gücünü artırarak ve böylece sağlık durumunun daha iyileşmesine katkıda bulunarak, (c) çevresel stresorlerin etkilerine karşı kısmen veya tümüyle tampon görevi yaparak bireylere yardım eder.

Yapılan çok sayıda araştırma sosyal destek sisteminin bireyin sosyolojik ve psikolojik sorunlarının çözümü, önlenmesi ve tedavisinde, zorlanmalı durumlarla başa çıkabilmesinde güçlü bir kaynak olduğunu ortaya koymuştur. Whatley ve Clopton [5] öğrencilerdeki intihar düşüncesi ve sosyal destek düzeylerini, Martin ve Soon [6] kronik başağrısı ile stress ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi; Bechtel ve Swartzberg [7] AIDS'li ve AIDS riski altında bulunan erkeklerin sosyal destek düzeylerini; Upton [8] kronik epilepsili olan kimselerin duygusal psikolojik uyum ve sosyal destek düzeylerini; Marks ve McAnahan [9] aile yapısını, ailede cinsiyet farklılığını ve ana babalar arasındaki sosyal desteği; Barrera, Chassin, Rogosch [10] alkolik olan ve olmayan babaların ergen çocukları ile çatışmalarını ve sosyal desteğin etkisini; Vanderpompe ve Deheus [11] kadın ve erkek yöneticilerin iş stresi ve sosyal destek düzeylerini; Johnson ve Jernison [12] Alkolikler üzerinde sosyal desteğin etkisini; Osseiranwaines ve Elmajian [13] aday öğretmenlerin akademik başarı ve stress düzeyleri ile sosyal destek düzeylerini; Paykel [14] yaşam olayları, depresyon ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi; Heikinen, Aro ve Lonnqvist [15] yaşam olayları, intihar ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi; Dewilde ve arkadaşları [16] intihar riski altında bulunan gençlerde psikolojik distresin davranışsal karakteri, yaşam olayları ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi; Bauman [17] hasta çocuğu olan annelerin sağlığı üzerinde sosyal desteğin etkisini; Varni, Katz ve arkadaşları [18] kanser tanısı konmuş çocukların uyumu ve algıladıkları sosyal desteği; Cutrona, Cole ve arkadaşları [19] öğrencilerin akademik başarıları ile algıladıkları ana baba sosyal desteği arasındaki ilişkiyi; Szoba [20] ki-

şisel ilişkiler ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi; Alissa ve İsmail [21] kız ve erkek öğrencilerin depresyon düzeyleri ile sosyal destek düzeylerini; Eastburg, Williamson ve arkadaşları [22] hemşirelerde tükenmişlik, kişilik özellikleri ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi; Schutt, Mesbhed ve Reirdan [23] evsiz yetişkinler arasında distress, intihar düşüncesi ve sosyal desteği; Cheuk, Wong ve Rosen [24] sosyal desteğin öğretmenlerdeki tükenmişlik üzerine etkisini; Geller ve Hobfool [25] iş stresinde cinsiyet farklılıkları ve işyerindeki sosyal desteği; Rhodes, Ebert ve Meyers [26] Genç annelerin psikolojik fonksiyonelliği ile sosyal destekle ilişkili problemler arasındaki ilişkiyi; Hashima ve Amato [27] yoksul ailelerde çocuklara karşı anababa davranışı ve sosyal desteği; Kloomok ve Cosden [28] öğrenme güçlüğü olan çocuklarda benlik kavramı olumsuz akademik benlik ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemiştirlerdir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde denekler, ölçme araçları ve verilerin analizi üzerinde durulmuştur.

2.1. Denekler

ASDÖ'nün elde edilen son formu üzerindeki güvenirlik ve geçerlik çalışmaları Ankara Gazi Çiftliği Lisesi birinci sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 115 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

2.2. Araçlar

Bu çalışmada, geliştirilmekte olan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) tanıtılmış ve ASDÖ'nün benzer ölçekler geçerliliği için Harter tarafından 1985 yılında geliştirilmiş olan Çocuklar ve Ergenler için Sosyal Destek Ölçeği (Social Support Scale for Children and adolescents) kullanılmıştır. Aşağıda ASDÖ kısaca tanıtılmıştır.

2.2.1. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ)

Ülkemiz koşullarında geliştirilmiş olan Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ), bireyin ailesinden, akaraba, arkadaş ve öğretmeninden, kurum ve kuruluşlarıyla içinde yaşadığı toplumdan elde ettiği sosyal destek düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu amaçla, 1995 yılından itibaren geliştirilmeye başlanan ASDÖ'de istatistiksel yollarla sınanmış, beş alt ölçek için ortak olan 26 durum cümlesi bulunmaktadır. Ölçeği cevaplandırılan birey her durum cümlesine beş alt ölçek boyutunda tepkide bulunmaktadır. Tepkiler üçlü derecelendirme biçiminde verilmektedir (Hiç uygun değil = 1, Kısmen uygun = 2, Oldukça uygun = 3). Böylece bir bireyin ASDÖ'nün her alt ölçeğinden alabileceği puanlar 26 ile 78 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerden elde edilen puanların toplanmasıyla bireyin genel sosyal destek düzeyine ilişkin bir tek puan elde edilmektedir.

2.2.2. ASDÖ'nün Geliştirilmesi

ASDÖ'nün geliştirilmesine bazı nedenlerle ihtiyaç duyulmuştur. Birincisi, bazı danışanların yaşadıkları sorunlarının temelinde yatan sosyal destek noksanlığını belirlemeye yönelik bir ölçme aracına ihtiyaç duyulmuştur. Çeşitli etiketler veya isimler altında da olsa danışanın sorunlarının çözümü amacıyla onun sosyal destek kaynaklarına değinilmektedir. Ancak sistemli bir şekilde onun sosyal destek kaynaklarına ve sorunlarına inilerek yardım sunulamamaktadır. İkincisi, sosyal destek adıyla varolan bazı ölçekler ülkemiz koşullarında geliştirilmemiş, uyarlanmışlardır. Örneğin Harter tarafından 1985 yılında geliştirilmiş olan Çocuklar ve Ergenler için Sosyal Destek ölçeği (Social Support Scale for Children and adolescents)'nin adaptasyonu yapılmıştır [29]. Dört alt ölçeği bulunan bu ölçekte her alt ölçekte altı madde bulunmaktadır. Ayrıca maddelerin düzenlenişi ve ifadesi bakımından adeta üçüncü bir kişiden sözedilmektedir. Üçüncüsü, okullarda öğretmenler, okul yöneticileri, rehberler bir öğrencinin sorunu veya akademik başarısızlığı karşısında genellikle veliye "çocuğunuzla ilgilenin, çocuğunuza biraz destek olun" şeklinde sitemle karışık tavsiyelerde bulunmaktadır. Ancak bu desteğin hangi konularda ve nasıl verileceğine konusunda veliye yardım verilememektedir. Dördüncüsü, Türkiye en yoğun iç göçün yaşandığı ülkelerden birisidir. Özellikle de son yıllarda ülkede milyonlarca insanın aileler halinde çeşitli nedenlerle ve çeşitli biçimlerde iç göç yaşadığı ifade edilmektedir. Bu insanların büyük bir çoğunluğu büyük şehirlere, bir kısmı ise kendilerine en yakın olan illere yerleşmişlerdir. Bunlar doğal olarak yıllardır alıştıkları çevrelerinden kopmuş, doğal destek kaynaklarını kaybetmişlerdir. Yeni yerleşim yerlerinde kendilerine yeni destek kaynakları yaratmak zorundadırlar. Özellikle büyük şehirde köy, ilçe isimleriyle çok sayıda "yardımlaşma ve dayanışma" derneklerinin kurulduğu gözlenmektedir. Bu dernekleşmeler insanların bir desteğe olan ihtiyaçlarının veya destek arayışlarının ifadesi olarak değerlendirilebilir. Bu konuda Gökçe ve arkadaşları [30]'nın yaptıkları çalışmalar çarpıcı sonuçlar vermiştir. Söz konusu araştırma sonuçlarına göre, özellikle son yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden şehirlere göçün hızlanması şehirlerdeki akraba evliliği oranını yükseltmiştir. Akraba evliliğinin önemli nedenlerinden birisinin de akrabalar arasındaki dayanışmanın devamının istenmesi olduğu belirtilmiştir. Benzeri kümelenmelerin etnik ve dinsel gruplar için de sözkonusu olduğu, özellikle kendilerini sayıca azınlıkta gören etnik ve dinsel grupların birbirleriyle aynı semtte oturma, birbirinden borç para alma, iyi ve kötü günlerinde birbirilerine kolayca ulaşabilme ve sohbet edebilme, çoğunluk

karşısında kendilerini tehdit altında hissetmeleri ve diğer gruplara olan güvensizlikleri nedeniyle daha güçlü bir dayanışma eğilimi içinde oldukları belirtilmiştir. Ayrıca aile, akraba, etnik ve dinsel gruplar ile iyi komşuların doğal bir destek mekanizması oluşturduğu, zamanla insanların şehir yaşamına uyum sağladıkları ve bankalar, siyasi partiler, sosyal yardım kurumları ve diğer resmi kurum ve kuruluşlar gibi formal destek kurumlarını tanıdıkları ve yardım almaya yöneldikleri ifade edilmektedir [30].

İster iç göç yaşamış, ister yaşamamış olsun, insanların bu doğal ve formal destek kaynaklarından ne kadar destek aldıkları ve aldıkları desteği ne derece yeterli buldukları önemli bir sorudur. Bir ailenin sosyal destek kaynaklarından aldığı destek düzeyi, aile bireylerinin kişisel destek düzeylerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir ve özellikle çocuk ve gençlerin gelişimi ile akademik başarıları üzerinde etkili olabilir. Bu nedenlerle bireylerin destek düzeylerini belirlemek onları yeni destek kaynakları konusunda bilgilendirmek, sorunlarının çözümünde destek kaynaklarından nasıl yararlanacaklarını öğretmek önemli görülmektedir.

Bu amaçlarla geliştirilen ASDÖ'nün maddelerinin oluşturulması için önce, üniversite ikinci sınıf öğrencilerinden 60, lise ikinci sınıf öğrencilerinden 50, orta okul ikinci sınıf öğrencilerinden 54, ve çeşitli bankalarda memur olarak çalışan 77 (42 kadın ve 35 erkek) kişiye "ailenizin size ne tür destek vermesini istersiniz?" sorusu sorulmuş ve aynı soruyu akrabaları, arkadaşları, öğretmenleri (öğrenciler için) ve toplum için de cevaplandırmaları istenmiştir. Bu açık uçlu sorulara verilen cevaplar sınıflandırılmış ve yaklaşık 60 kadar madde oluşturulmuştur. Bu maddelerin bir kısmı elenerek 45 maddeye düşürülmüş, 45 madde aile, akraba, arkadaş, öğretmen ve toplum desteği alt ölçekleri boyutlarında 125 durum cümlesi şeklinde düzenlenmiş ve Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı ile Psikoloji Bölümü öğretim elemanlarından 17 kişilik uzman gruba verilerek, her durum cümlesinin sosyal destekle ne derecede ilgili olduğu sorulmuştur. Uzmanlardan gelen öneri ve eleştiriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Aynı form lise ikinci sınıftan 136 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmış, uygulamadan elde edilen puanlar kullanılarak, alt ve üst grup ortalamaları arasındaki farkın test edilmesine dayalı olarak madde analizi [31,32] yapılmış ve ölçeğin beş alt ölçeği için analizin birinci boyutunda .001 düzeyinde manidar çıkan maddeler seçilmiştir. Böylece beş alt ölçek için ortak görülen 26 madde belirlenmiştir. Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı yolu ile de ölçeğin tümüne ilişkin güvenirlik katsayısı bulunmuştur ($r=.9757$). Bunun üzerine sosyal desteğin alt ölçekler boyutunda önemli ve ortak görülen 26 maddeden

oluşan ölçeğe yeni bir biçim kazandırılmıştır. Daha sonra, her bir maddesi yine beş alt ölçek boyutunda cevaplandırılacak olan ölçeğin 26 maddelik formül üzerinde tekrar faktör analizi ile geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

2.2.3. Cevaplama ve Puanlama

ASDÖ'deki her bir durum cümlesi aile (Aİ), akraba (AK), arkadaş (AR), öğretmen (ÖĞ), toplum (T) alt ölçekleri boyutlarında cevaplandırılmaktadır. Her alt ölçeğin altına sütunlar halinde parantezler açılmıştır ve üçlü derecelendirmeye göre, cevaplayıcı 1,2,3 rakamlarından kendisi için en uygun birisini parantezin içine yazmaktadır. Aynı işlem 26 madde için yapılmaktadır. ASDÖ'nün kullanım amacına göre, uygulayıcı, deneklerden sosyal desteğin bazı alt ölçeklerine cevap vermemelerini isteyebilir. Bunun için ilgili alt ölçeğin cevap sütununun yukarıdan aşağıya çizilmesi yeterlidir.

Cevaplama işlemi tamamlandıktan sonra, ölçeğin puanlama anahtarı hazırlanmalıdır. ASDÖ'deki 26 maddenin 14 tanesi olumlu, 11 tanesi ise tersine çevrilmiş (reverse) cümledir. Bu nedenle iki adet cevap anahtarı hazırlanmalıdır. Olumlu cümlelere verilen tepkiler (rakamlar) olduğu gibi puanlanmaktadır. Tersine çevrilmiş cümlelerde ise 1=3, 2=2, 3=1 olarak puanlanmaktadır. Sosyal desteğin her alt ölçeğinin altındaki olumlu cümleler puanları sütun halinde toplanarak "olumlu cümleler puanı" olarak; olumsuz cümleler puanları toplanarak "olumsuz cümleler puanı" kısımlarına ayrı ayrı yazılmaktadır. Her alt ölçeğin olumlu ve olumsuz cümleler puanlarının toplanması ile o alt ölçeğe ilişkin toplam puan elde edilmektedir. Bireyin beş alt ölçekten aldığı puanların toplamı ise Genel Sosyal Destek puanı olarak kaydedilmektedir. Böylece ASDÖ, altı çeşit puan vermektedir. Puanın yüksekliği o bireyin sosyal destek düzeyinin yüksekliği anlamına gelmektedir.

2.2.4. ASDÖ'yü Kimler Ne Amaçla Kullanabilir?

ASDÖ'yü başta psikolojik danışmanlar gerektiğinde danışanın sosyal destek düzeyi ve kaynakları hakkında bilgi toplamak amacıyla kullanabilirler. Araştırmacılar bireylerin nitelikleri ile destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla kullanabilirler. Yine özellikle özel eğitime muhtaç çocukların günlük yaşamlarındaki güçlüklerle başa çıkabilmeleri amacıyla hazırlanacak programlarla ilgili olarak bilgi toplamak amacıyla kullanılabilir. Yine, öğretmenler akademik başarısızlıklarının nedeni olarak öğrencilerin sosyal destek düzeyleri ve kaynaklarını incelemek ve öğrencilerine yardımcı olmak amacıyla kullanabilirler. Anlaşılacağı gibi ASDÖ çok amaçla birçok kimse tarafından kullanılabilir bir ölçektir.

2.3. Verilerin Analizi

ASDÖ'nün geliştirilmesi çalışmalarında maddelerin seçimi amacıyla faktör analizi yapılmış, ASDÖ'nün güvenilirlik katsayısını bulmak için deneklerin sosyal destek puanları üzerinde Cronbach Alfa uygulanmıştır. ASDÖ'nün geçerliği ise aynı grubun ASDÖ ile Harter tarafından geliştirilmiş olan çocuklar ve Gençler için Sosyal Destek Ölçeği'nden aldığı puanlar üzerinden Pearson korelasyon katsayısının hesaplanmasıyla bulunmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde ASDÖ ile ilgili olarak yapılan faktör analizi sonuçları ile ASDÖ'nün güvenilirliğine ve geçerliğine ilişkin bulgular verilmiştir.

3.1. ASDÖ'ye İlişkin Yapılan Faktör Analizi

ASDÖ'nün son formu üzerinde, 115 lise birinci sınıf öğrencilerinden elde edilen puanlar kullanılarak yapılmış faktör analizi sonuçları Tablo-1'de verilmiştir. Burada ASDÖ'de yer alan 26 maddeden her birinin, beş alt ölçeğe ilişkin birinci boyuttaki faktör yükleri sunulmuştur.

Faktör analizi sonuçlarından anlaşılacağı gibi, ASDÖ'de yer alan her bir maddenin alt ölçekler boyutundaki faktör yükleri oldukça yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar, her maddenin ölçmek istediği özelliği ölçtüğünü, başka deyişle, her maddenin toplam test içinde önemli bir ağırlığa sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: ASDÖ'ye İlişkin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları

M.No	Aile	Akraba	Arkadaş	Öğret	Toplum
01	.538	.620	.522	.768	.520
02	.643	.751	.655	.674	.761
03	.835	.647	.607	.756	.715
04	.763	.716	.604	.708	.820
05	.708	.523	.513	.798	.726
06	.744	.552	.548	.649	.783
07	.803	.668	.623	.742	.590
08	.617	.686	.771	.658	.685
09	.764	.583	.522	.662	.607
10	.781	.704	.720	.717	.696
11	.684	.622	.617	.677	.605
12	.715	.752	.752	.746	.635
13	.765	.733	.704	.785	.510
14	.741	.719	.592	.600	.613
15	.699	.777	.686	.697	.756
16	.711	.509	.741	.625	.730
17	.783	.648	.625	.577	.679
18	.685	.682	.746	.783	.655
19	.626	.665	.666	.652	.650
20	.713	.796	.745	.700	.653
21	.798	.677	.794	.787	.718
22	.637	.643	.727	.552	.726
23	.592	.756	.626	.647	.717
24	.712	.586	.719	.577	.461
25	.590	.612	.709	.849	.671
26	.734	.742	.685	.697	.605

3.2. ASDÖ'nün Güvenirliği

ASDÖ'nün son formu üzerindeki güvenirlilik çalışması, Ankara Gaziçiftliği Lisesi birinci sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 115 öğrenciden elde edilen puanlar üzerinde yapılmıştır. ASDÖ, Likert tipi ölçek olması nedeniyle ölçeğin tümüne ve alt ölçeklerine ilişkin güvenirlilik çalışması Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı yolu ile yapılmıştır. Çalışma sonucunda, Alfa güvenirlilik katsayısı ölçeğin tümü için 0.93; Aile (Aİ) = 0.79; akraba (AK) = 0.76; arkadaş (AR) = 0.74; öğretmen (ÖĞ) = 0.75; ve toplum için (T) = 0.80 olarak bulunmuştur. Elde edilen güvenirlilik katsayıları ölçeğin güvenle kullanılabilceğini göstermektedir.

3.3. ASDÖ'nün Geçerliği

ASDÖ'nün geçerliği benzer ölçekler geçerliği yöntemi ile incelenmiştir. Ankara Gaziçiftliği Lisesi birinci sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 115 öğrenciye ASDÖ ile birlikte Harter'ın geliştirdiği Çocuklar ve Gençler için Sosyal Destek Ölçeği verilmiştir. Her iki ölçeğin toplam puanları ile alt ölçeklerine ilişkin puanlar arasındaki korelasyon "Pearson Korelasyon Katsayısı" yolu ile bulunmuştur. İki ölçekten elde edilen korelasyonlar Tablo-2'de verilmiştir.

Tablo 2'de görüleceği gibi, iki ölçeğin toplam puanları arasında 0.69 korelasyon bulunmuştur. Yine, Aile ile Ana-baba alt ölçekleri arasında 0.55; Arkadaş ile Sınıf arkadaşı arasında 0.56 ve öğretmen alt ölçekleri arasında ise 0.78 korelasyonlar bulunmuştur. Akraba ve Toplum desteği alt ölçeklerini, alt ölçekler düzeyinde karşılaştırmak mümkün olmamıştır. Ancak toplam puanlar arasındaki korelasyonlar bu konuda da bir fikir verebilir. Ayrıca, ASDÖ'nün toplam puanı ile alt ölçeklerden elde edilen puanlar arasında da yüksek korelasyonlar bulunmuştur. Bu bulgular ve genel olarak iki ölçek arasında 0.69 korelasyon ASDÖ'nün geçerliliğinin işareti olarak kabul edilebilir.

ASDÖ'nün geçerliğine ikinci bir kanıt olarak da

Tablo 2 : ASDÖ ile Harter'ın Sosyal Destek Ölçeğinin Alt Ölçeklerine İlişkin Korelasyonlar

	A S D Ö					
	Aile	Akraba	Arkadaş	Öğretmen	Toplum	TOP
HARTER'IN SDÖLÇEĞİ						
Anababa	0.55					
Sınıf Arkadaşı			0.56			
Öğretmen				0.78		
Yakın Arkadaş			0.48			
TOPLAM	0.55	0.43	0.47	0.59	0.42	0.69
ASDÖ (top)	0.69	0.71	0.63	0.66	0.68	100

Tablo 1'in sonuçları gösterilebilir. Tablo 1'den anlaşılacağı gibi, ASDÖ'ye ilişkin yapılan faktör analizi sonuçlarının her alt ölçek düzeyinde ve birinci boyutta yüksek çıkmış olması (en düşüğü .509'un üzerinde) ve ayrıca Cronbach Alfa ile hesaplanan ölçeğin tümüne ilişkin güvenirlilik katsayısının yüksek çıkması ($r_x=0.93$) ölçek maddelerinin ölçmek istediği özelliği ölçtüğünü, yani ölçeğin homojen olduğunu göstermektedir. Bu özellikleriyle, ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu da söylenebilir.

4. TARTIŞMA ÖNERİLER VE SONUÇ

ASDÖ'nün geçerlik ve güvenirlilik çalışması lise birinci sınıf öğrencilerinden elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Oysa ASDÖ'nün, 10 yaşın üzerindeki herkese uygulanabilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle, ölçeğin değişik yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi ve meslekten gruplara uygulanarak güvenirlilik ve geçerliği kontrol edilebilir.

ASDÖ'de beş alt ölçek bulunmaktadır. Araştırmacılar, psikolojik danışmanlar, psikologlar, eğitimciler, sosyologlar ve diğer uygulamacılar kendi amaçları çerçevesinde ASDÖ'nün bazı alt ölçeklerini kullanmayabilirler. ASDÖ, buna çok müsait olarak hazırlanmıştır. Dolayısıyla, kullanılan alt ölçeklere göre ölçeğin güvenirlilik ve geçerliğinin saptanmasına da ihtiyaç vardır. Bu yolla ölçeğin değişik versiyonlarının elde edilmesi mümkündür.

Geliştirilmesine devam edilecek olan ASDÖ, Likert tipi üçlü derecelendirilmiş bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında, başlangıçta beşli derecelendirme düşünülmüş, daha sonra, küçük yaşta deneklere de uygulanabilmesi dikkate alınarak beşli derecelendirmeden vazgeçilmiştir. ASDÖ'nün özellikle öğrencilere uygulanarak, öğrencilerin kendi ailelerinden, öğretmenlerinden aldıkları destek düzeylerinin belirlenmesi, gelişimsel rehberlik çerçevesinde hizmet sunan "rehber öğretmen"lerin işini kolaylaştırabilir. Bireyi tanımanın en temel ilkelerinden birisi, birey hakkında elde edilen bilgilerin bireyin gelişmesi veya bir sorununun çözümüne katkı

sağlamak amacıyla kullanılmasıdır. Dolayısıyla, ASDÖ aracılığıyla, öğrencinin çeşitli sosyal destek kaynaklarından elde ettiği destek konusundaki bilgiler, öğrencinin gelişmesi, kendini gerçekleştirme veya bir sorununun çözümüne katkı amacıyla mutlaka kullanılmalıdır. ASDÖ aracılığıyla düşük destek düzeyine sahip öğrenciler belirlenerek bu öğrencilerin aileleri, öğretmenleri ve diğer ilgili destek kaynakları ile görüşülebilir. Öğrencinin sosyal destek kaynaklarından yararlanma becerisini geliştirmeye yönelik olarak bazı programlar hazırlanabilir. Nitekim sosyal destek düzeylerini yükseltmek amacıyla, öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik olarak, "sosyal ilişkileri geliştirme", "sosyal destek beceri programı", "öğretmen-öğrenci ilişkilerini geliştirme programı" gibi programların geliştirilmesi düşünülmektedir. Bu programlar aracılığıyla velilerin daha çok okul ortamına çekilebileceği ve öğrenci başarısının yükseleceği umulmaktadır.

Yapılan çok sayıda araştırma öğrencinin ailesinden öğretmenlerinden, arkadaşlarından sağladığı destek düzeyi ile akademik başarısı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Öğrenci başarısını merkeze alan Türk eğitim sisteminde, şüphesiz her ana baba çocuğunun başarılı olması için ona yardım etmek istemektedir. Ancak, yardım amacıyla, iyi niyetli ciddi yanlışların yapıldığı, eleştiri adına öğrencinin suçlandığı, yargılandığı, motivasyonunun kırıldığı; disiplin adına öğrencinin davranışlarının "zapt-ı rap" altına alındığı; saygı adına öğrenciden itaat istendiği ve kararların ana babalar tarafından verildiği, öğrencinin ilgi, istek, yetenek ve motivasyonunun dikkate alınmadığı; bazen de öğrencinin görev ve sorumluluklarının velilerce üstlenildiği ... gözlenmektedir. Bu bakımdan özellikle öğrenci - veli - öğretmen ilişkisinin sağlıklı bir koma getirilmesine yönelik olarak hazırlanacak programlarda ASDÖ'den yararlanılabilir. Rehber uzmanlar eliyle yürütülecek olan bu programlar, PDR'nin okullarda benimsenmesine ve yerleşmesine de katkı sağlayabilir.

Psikolojik danışma sürecinde, ihtiyaç duyulduğunda, ASDÖ danışana uygulanabilir. Böylece düşük sosyal desteğin olumsuz etkilerini danışanın görmesine yardım edilebilir. Sosyal destek noksanlığının danışan ve dış faktörlerden kaynaklanan nedenleri üzerinde durulabilir, bunun sonucunda danışanın kendi sorunlarıyla başa çıkabilmesi için sosyal destek kaynaklarından yararlanma becerisi kazanmasına yardım edilebilir [2].

ASDÖ'nün geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin ilk bulgular, ASDÖ'nün güvenilirliğine ve geçerliğine kanıt sayılabilecek niteliktedir. Ancak, ölçeğin güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin yeni kanıtların araştırılması yararlı olabilir. ASDÖ'nün geliştirilmesine devam edi-

lecek ve sosyal destek odaklı bazı programlar hazırlanacaktır.

KAYNAKÇA

- [1] Boldwin, L. A; (1967) Theories of Child Development. John Willey and Sons, Inc. New York.
- [2] Pearson, R.E; (1990) *Counseling and Social Support (Perspectives and Practice)* California: SAGE Publication, Inc.
- [3] Caplan, G; Support System and Community Mental Health. New York: Behavioral Publications.
- [4] House, J; (1981) *Work Stress and Social Support*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- [5] Whatley, S.L; Clopton, J.R; (1992) Social Support and Suicidal Ideation in College - Students. *Psychological Reports*. 71(3), 1123-1128.
- [6] Martin P.R; Soon, K; (1993) The Relationship Between Perceived Stress, Social Support and Chronic Headaches. *Headache*. 33(6), 307-314.
- [7] Bechtel, G.A; Swartzberg, B.B; (1993) Social Support Among Gay Men With AIDS or at High-Risk for AIDS. *AIDS Patient Care*. 7(4), 213-215.
- [8] Upton, D; (1993) Social Support and Emotional Adjustment in People with Chronic Epilepsy. *Journal of Epilepsy*. 6(2), 105-111.
- [9] Marks, N.F; McLanahan, S.S; (1993) Gender, Family - structure, and Social Support Among Parents. *Journal of Marriage and the Family*. 55(2), 481-493.
- [10] Barrera, M; Chassin, L; Logosch, F; (1993) Effects of Social Support and Conflict on Adolescent Children of Alcoholic and Nonalcoholic Fathers. *Journal of Personality and Social Psychology*. 64(4), 602-612.
- [11] Vanderpompe, G; Deheus, P; (1993) Work Stress, Social Support, and Strains Among Male and Female Managers. *Anxiety Stress and Coping*. 6(3), 215-229.
- [12] Johnson, K.A; Jernisen, K.M; (1994) Stressful Loss and the Buffering Effect of Social Support on Drinking Behavior Among African-Americans Results of a National Survey. *Journal of Alcohol and Drug Education*. 39(2), 1-24.
- [13] Osseiranwaines, N; Elmajian, S; (1994) Types of Social Support-Relation to Stress and Academic - Achievement Among Prospective Teachers. *Canadian Journal of Behavioural Science-Revue Canadienne Des Sciences Du Comportement*. 26(1), 1-20.
- [14] Paykel, E.S; (1994) Life Events, Social Support and Depression. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 89(377), 50-58.
- [15] Heikkinen, M; Aro, H; Lonqvist, J; (1994) Recent Life Events, Social Support and Suicide. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 89(377), 65-72.
- [16] Dewilde, E.J; Keinhorst, C.W.M; ve ark; (1994) Social Support, Life Events, and Behavioral Characteristics of Psychologically Distressed Adolescents at High-Risk for Attempting Suicide. *Adolescence*. 29 (113), 49-60.
- [17] Bauman, B.J; (1994) Effects of Social Support on Mental-Health Among Inner-City Mother of Ill Children. *Pediatric Research* 35(4), A18-A18.

- [18] Vami, J.W; Katz, E.R; ve arka. (1994) Perceived Social Support and Adjustment of Children With Newly-Diagnosed Cancer. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*. 15(1), 20-26.
- [19] Cutrano, C.E; Cole, V; ve arka. (1994) Perceived Parent Social Support and Academic-Achievement an Attachment Theory Perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*. 66(2), 369-378.
- [20] Szabo, A.G; (1994) Personal Relationship and Social Support, by S. Duck, R. Cohen. *Families in Society The Journal of Contemporary Human Services*. 75(2), 123-125.
- [21] Alissa, I; Ismail, S.J; (1994) Social Support and Depression of Male and Female Students in Kuwait Preliminary Findings. *Anxiety Stress and Coping*. 7(3), 253-262.
- [22] Eastburg, M.C; Williamson, M; ve arka. (1994) Social Support, Personality, and burnout in Nurses. *Journal of Applied Social Psychology*. 24(14), 1233-1250.
- [23] Schutt, R.K; Meschede, T; Rierdan, J; (1994) Distress, Suicidal Thoughts, and Social Support Among Homeless Adults. *Journal of Health and Social Behavior*. 35 (2), 134-142.
- [24] Cheuk, W.H; Wong, K.S; Rosen, S; (1994) The Effects of Spurning and Social Support on Teacher Burnout. *Journal of Social Behavior and Personality*. 9(4), 657-664.
- [25] Geller, P.A; Hobfoll, S.E; (1994) Gender Differences in job Stress, Tedium and Social Support in the Workplace. *Journal of Social and Personal Relationships* 11 (4), 555-572.
- [26] Rhoderş, J.E; Elbert, L; Meyers, A.B; (1994) Social Support Relationship Problems and the Psychological Functioning of young African-American Mothers. *Journal of Social and Personal Relationships*. 11(4), 587-599.
- [27] Hashima, P.Y; Amato, P.R; (1994) Poverty, Social Support, and Parental Behavior. *Child Development*. 65(2), 394-403.
- [28] Kloomok, S; Cosden, M; (1994) Self-Concept in Children with Learning-Disabilites- The Relationship Between Global Self-Concept, Academic Discounting, Nonacademic Self-Concept, and Perceived Social Support. *Learning Disability Quarterly*. 17(2), 140-153.
- [29] İlkin, Z; (1994) İlkokul Çağındaki Çocuklarda Kendilik Algısı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- [30] Gökçe, B; Acar, F; ve arka. (1993) Gecekonduarlarda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- [31] Özgüven İ.E; (1995) *Psikolojik Testler*. Ankara: PDREM Yayınları.
- [32] Tezbaşaran, A.A; (1996) *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara: Özyurt Matbaası.